

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Студентки _____ Жук Альони Олександрівни _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

групи ДФПН-81-9
(шифр групи)

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело _____ А. О. Жук _____
(підпис) (ініціали та прізвище студента)

Керівник к.е.н., доцент _____ О. С. Журавка _____
(посада, науковий ступінь) (підпис) (ініціали, прізвище)

АНОТАЦІЯ
кваліфікаційної роботи бакалавра
на тему «СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ»
студентки Жук Альони Олександрівни

Актуальність теми кваліфікаційної роботи: Пенсійна система виступає важливою складовою соціального захисту громадян, членів їх сімей, які втратили працездатність внаслідок вікових обмежень, інвалідності, хвороби, втрати годувальника. Дане питання є особливо актуальним, оскільки пенсійне забезпечення є важливою складовою добробуту населення, рівня життя та розвитку економіки країни в цілому. Наразі виникає безліч проблемних питань щодо пенсійних виплат і як результат це негативно впливає на економічний стан та рівень соціального розвитку в Україні. На жаль, пенсійна система не відповідає багатьом вимогам сучасності. Існують проблеми, які спричинені недоліками системи пенсійного забезпечення, недосконалістю чинного механізму. Також, важливо виділити такі проблеми соціальної сфери, як підвищення пенсійного віку, збільшення тривалості професійного стажу, обмеження розміру пенсійних виплат, що часто є мізерними і як результат більшість пенсіонерів не мають можливості забезпечити достатній рівень життя. Головна проблема полягає у відсутності стійкої законодавчої бази, яка ефективно регулювала б соціальні виплати, а саме фінансово-економічний аспект. Тому, необхідно більш детально проаналізувати систему пенсійного забезпечення, шляхи запровадження загальнообов'язкової накопичувальної системи та можливості її застосування на даному етапі.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних аспектів та здійснення аналізу сучасного стану пенсійної системи України, визначення напрямів реформування пенсійного забезпечення.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають в процесі функціонування пенсійної системи України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти функціонування пенсійної системи України.

Ключові слова: пенсійне страхування, Пенсійний фонд України, солідарна система.

Основний результат роботи: сформовані у дипломній роботі теоретичні узагальнення та практичні рекомендації спрямовані на удосконалення пенсійної системи України.

Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 45 сторінках, з яких список використаної літератури із 31 найменувань. Робота містить 4 таблиці, 10 рисунків.

Рік захисту роботи – 2022 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, д.е.н., проф.

_____ Лариса ГРИЦЕНКО

(підпис)

«29» листопада 2021 р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи бакалавра

Студентки групи _ДФпн-81-9_ інституту (центру) _ ННІ БіЕМ СумДУ ___
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

_____ Жук Альони Олександрівни _____

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

Тема роботи: «Сучасний стан та перспективи розвитку системи пенсійного страхування в Україні»

затверджена наказом по СумДУ № 0420-VI від «06» червня 2022 р.

Термін подання студентом закінченої роботи «17» червня 2022 року.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали звітів з офіційних електронних ресурсів Державного комітету статистики, Пенсійного фонду України, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників тощо.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення):

розкрити теоретичні засади системи пенсійного страхування в Україні, дослідити особливості становлення та розвитку вітчизняної солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, провести аналіз діяльності Пенсійного фонду України та рівня державного пенсійного забезпечення за 2016-2021 роки, дослідити сучасний стан недержавного пенсійного страхування в Україні, запропонувати напрями реформування пенсійного забезпечення в Україні

Дата видачі завдання: «29» листопада 2021 р.

Керівник кваліфікаційної роботи: _____
(підпис)

_____ О.С. Журавка _____
(ініціали, прізвище)

Завдання прийнято до виконання «29» листопада 2021 р.

_____ А. О. Жук _____
(підпис) (ініціали, прізвище студента)

ЗМІСТ

Вступ	7
1 Теоретичні засади системи пенсійного страхування в Україні	9
2 Особливості становлення та розвитку солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні.....	13
3 Аналіз діяльності Пенсійного фонду України та рівня державного пенсійного забезпечення за 2016 – 2021 роки.....	17
4 Оцінка сучасного стану недержавного пенсійного страхування в Україні.....	30
5 Напрямки реформування пенсійного забезпечення в Україні.....	34
Висновки.....	38
Список використаної літератури	41

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи: Пенсійна система виступає важливою складовою соціального захисту громадян, членів їх сімей, які втратили працездатність внаслідок вікових обмежень, інвалідності, хвороби, втрати годувальника. Дане питання є особливо актуальним, оскільки пенсійне забезпечення є важливою складовою добробуту населення, рівня життя та розвитку економіки країни в цілому. Наразі виникає безліч проблемних питань щодо пенсійних виплат і як результат це негативно впливає на економічний стан та рівень соціального розвитку в Україні. На жаль, пенсійна система не відповідає багатьом вимогам сучасності. Існують проблеми, які спричинені недоліками системи пенсійного забезпечення, недосконалістю чинного механізму. Також, важливо виділити такі проблеми соціальної сфери, як підвищення пенсійного віку, збільшення тривалості професійного стажу, обмеження розміру пенсійних виплат, що часто є мізерними і як результат більшість пенсіонерів не мають можливості забезпечити достатній рівень життя. Головна проблема полягає у відсутності стійкої законодавчої бази, яка ефективно регулювала б соціальні виплати, а саме фінансово-економічний аспект. Тому, необхідно більш детально проаналізувати систему пенсійного забезпечення, шляхи запровадження загальнообов'язкової накопичувальної системи та можливості її застосування на даному етапі.

Мета кваліфікаційної роботи: дослідження теоретичних аспектів та здійснення аналізу сучасного стану пенсійної системи України, визначення напрямів реформування пенсійного забезпечення.

Об'єкт дослідження: є економічні відносини, що виникають в процесі функціонування пенсійної системи України.

Предмет дослідження: теоретичні та практичні аспекти функціонування пенсійної системи України.

Встановлена мета передбачає виконання наступних завдань: розкрити теоретичні засади системи пенсійного страхування в Україні, дослідити особливості становлення та розвитку вітчизняної солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, провести аналіз діяльності Пенсійного фонду України та рівня державного пенсійного забезпечення за 2016-2021 роки, дослідити сучасний стан недержавного пенсійного страхування в Україні, запропонувати напрями реформування пенсійного забезпечення в Україні

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема, як аналітичний, метод статистичного аналізу, метод порівняння, дедуктивний та індуктивний методи, методи аналізу та синтезу, графічний метод, системний аналіз.

Інформаційну базу дослідження складають матеріали звітів з офіційних електронних ресурсів Державного комітету статистики, Пенсійного фонду України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, матеріали науководослідних установ і міжнародних організацій.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Пенсійне забезпечення займає важливе місце у фінансовій системі країни, яке надає населенню необхідні ресурси для їх життєдіяльності. Пенсійна система є складним та багатограним явищем визначення якої пропонують безліч науковців та фахівців в даній сфері. М. Папієв стверджує, що «пенсійна система є складним комплексом інститутів, відносин і механізмів, за допомогою яких формуються пенсійні фонди та створюються відповідні умови для пенсійного забезпечення непрацездатного населення» [1]. Позиція Д. Ермакова [2, с. 421] встановлює дану систему, як комплексну, яка регулює:

- загальну діяльність пенсійних фондів, що виплачують пенсії та інші соціальні виплати;
- матеріальне забезпечення громадян пенсіями й іншими виплатами;
- управління та організацію пенсійного забезпечення.

О. Данилюк пояснює визначення пенсійної системи, як комплекс інститутів, відносин і механізмів, використовуючи які відбувається процес формування фінансових ресурсів та їх розподіл серед осіб, що є непрацездатними [3].

Відповідно до Закону України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” існує 3 інститути системи пенсійного страхування: інститут солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, інститут недержавного пенсійного забезпечення, інститут накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування [4]. В чинному законодавстві, також, зазначено, щодо суб'єктів зазначених інститутів. Суб'єктами солідарної системи є: застраховані особи, а також члени їхніх сімей;

страхувальники; уповноважений банк; Пенсійний фонд; установи, підприємства, організації, що здійснюють виплату. До суб'єктів системи накопичувального пенсійного забезпечення можна віднести: осіб, від імені та на користь яких здійснюється збір, накопичення та інвестування коштів; накопичувальний фонд; установи, організації та підприємства накопичувального пенсійного забезпечення; юридичні особи, які здійснюють управління накопичувальним фондом та управління їх пенсійними активами; страхові організації; зберігач [4].

Пенсійне забезпечення можна вважати процесом матеріальної підтримки особи, що пов'язано з його трудовою діяльністю, умовами праці, строком трудового стажу, сумою виплат тощо. Можна трактувати дане поняття, як правовий, економічний, організаційно-адміністративний захід захисту громадян у разі настання пенсійного віку, інвалідності або втрати годувальника. Розподіл пенсійного забезпечення формується на трудовій основі, тобто, обсяги та умови залежать від заробітної плати, та самих потребах непрацездатних громадян.

Існують певні особливості пенсійного забезпечення, що дають можливість відрізнити дане поняття від інших соціальних виплат, а саме: встановлюється при настанні відповідної ситуації - інвалідності, втрата годувальника; сума виплат залежить від обсягу та характеру трудового внеску; встановлюється тільки в грошовій формі і виплачується конкретній особі; виплати здійснюються періодично; призначається довічно та може бути змінена при підтвердженні обставин виникнення. Основа фінансової складової пенсійного забезпечення полягає у формуванні відповідних державних і недержавних пенсійних фондів [5].

Виплата пенсій здійснюється за рахунок Пенсійного та страхового фондів, що утворюються в якості позабюджетних державних фондів і страхових, приватних пенсійних фондів підприємств [6, с. 255]. Важливо зазначити про те що відбувається постійне вдосконалення пенсійної системи. Набуває все

більшого поширення накопичувальна система пенсійного страхування та добровільна система недержавного пенсійного забезпечення.

Основними завданнями пенсійної системи є підтримання економічної стабільності держави через матеріальне забезпечення фізичних осіб; пристосування до зовнішніх факторів суспільства, що динамічно розвиваються, до внутрішніх проблем, які існують на сьогодні, що властиві сучасній соціально-економічній інфраструктурі, яка функціонує [7]. Пенсійна система є одним з найскладніших об'єктів державного управління через різноманітні види, складність виплат, тривалий період реалізації.

Українці, мають право на державне пенсійне забезпечення за віком, на випадок втрати годувальника, з інвалідності та в інших випадках передбачених Законом України «Про пенсійне забезпечення». Іноземні громадяни та особи без громадянства, що проживають на території України, мають рівні умови з громадянами України у праві право на пенсію передбачених законодавством або міждержавними угодами. Пенсійний вік та тривалість стажу встановлений законодавством. Право на пенсію за віком мають: «чоловіки – при досягненні 60-ти років, які мають стаж роботи не менш 25 років та жінки – при досягненні 55-ти років і наявності стажу роботи не менш 20 років». «Соціальні пенсії» – це виплата матеріальної допомоги, яка здійснюється кожного місяця саме непрацездатним громадянам, і котрі не мають страхового стажу. Метою даного Пенсійного забезпечення є матеріальна допомога особам, у яких немає інших джерел доходів. «Пенсія у зв'язку з втратою годувальника» направлена на необхідність забезпечення непрацездатних членів сім'ї, які знаходяться на утриманні померлого. Під терміном «втрата годувальника» розуміється смерть, безвісна відсутність чи пропажа громадянина безвісти, посвідчені в установленому порядку загсом, судом чи іншими органами Пенсійні виплати також сплачуються при тимчасовій або постійній непрацездатності особи, яка

могло виникнути під час виконання професійних, службових обов'язків, внаслідок насильницького злочину... [4].

Що стосується системи недержавного пенсійного забезпечення, то це є складовою системи накопичувального пенсійного забезпечення. Дана система є добровільною як для фізичних так і для юридичних осіб, за винятком передбачених випадків у законодавстві, що формує пенсійні накопичення для подальшої виплати додаткових грошових коштів до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Існують такі суб'єкти недержавного пенсійного забезпечення: недержавні пенсійні фонди; страхові організації; зберігачі; банківські установи; вкладники й учасники пенсійних фондів; самоврегульовані організації суб'єктів, які надають послуги у сфері недержавного пенсійного забезпечення тощо. Основне завдання згаданого забезпечення полягає у ефективному підвищенні прибутковості інвестування, забезпеченні стабільності та надійності, бо від їх належного регулювання буде залежати рівень доходів пенсіонерів України [8, с. 61-66].

Отже, можна зробити висновки, що пенсійна система є досить поширеним поняттям як на законодавчому рівні так і в науковому середовищі. Пенсійне забезпечення — це виплати, які надаються громадянам у вигляді пенсій при втраті працездатності, годувальника або безробіття з вагомих причин встановлених законодавством. Це право надається через рахунки страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення. Надійність пенсійного забезпечення визначається поведінкою населення через трудову та життєву сфери, оскільки формування суспільного уявлення про життя відбувається саме в пенсійному віці.

2. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЛІДАРНОЇ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

У законі “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” зазначено, що перший рівень системи пенсійного забезпечення в Україні становить саме солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Дана система базується на засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку, передбачених цим Законом [4]. Для держави є необхідною умовою виконання обов'язку перед громадянами щодо виплати пенсій після досягнення ними певного пенсійного віку, тобто відбувається заміна заробітної плати даними виплатами. Завдяки створенню Пенсійного фонду здійснюються забезпечення обов'язкового пенсійного страхування.

Після завершення трудової діяльності органи державної влади займаються створення певних умов для нормальної життєдіяльності населення країни [10]. Система пенсійного страхування базується на принципі солідарності пенсійних накопичень та розподілі певного відсотка доходів працюючих громадян, частина якого надалі спрямовується на користь пенсіонерів. Діяльність Пенсійного фонду полягає в акумулюванні грошових коштів та виплаті пенсій [9]. Зазначені кошти не належать до державного бюджету, інших бюджетів та фондів. Основна мета полягає в перерозподілі коштів між працюючими та пенсіонерами. Тобто, фінансова відповідальність перекладається на роботодавців, які здійснюють певні відрахування з зарплат їх працівників на підтримку пенсіонерів. Фінансові ресурси формуються і витрачаються в режимі реального часу, усі правила і

потоки регулюються безпосередньо державними/публічними інституціями. Для даної системи характерна відкритість, прозорість, вона не вимагає значних витрат на функціонування та надійно забезпечує виконання покладених на державу соціальних функцій. Для незаможних верств населення позитивним фактором виступає широке охоплення та надійність забезпечення мінімальних гарантій пенсійного доходу [11].

Україна намагається гарантувати мінімальний рівень пенсій літнім людям, але по факту ці виплати, на жаль, не спроможні забезпечити нормальний рівень життя у відповідності до потреб та встановлених цін в державі. Мінімальний страховий внесок з ЄСВ у 2022 році становить 20% [12]. Якщо чисельність платників внесків дорівнює чисельності пенсіонерів, то страхова система з власних коштів може забезпечити середній розмір пенсії на рівні ставки пенсійного внеску. Наразі відбуваються постійні демографічні зміни в результаті чого збільшується кількість пенсіонерів, а чисельність платників навпаки скорочується, що негативно впливає на економіку в цілому, призводить до дефіциту коштів на пенсійні виплати та посилюється роль державного бюджету у фінансуванні пенсій. Основні проблеми полягають в доцільному незабезпеченні пенсіонерів гарантованого мінімального розміру доходу, негативний вплив демографічних змін, істотні прогалини в страховій системі. Крім того на державу покладається зобов'язання щодо додаткових виплат, таких як, різноманітні пенсійні бонуси, доплати, підвищення тощо.

Важливо зазначити, що ситуація поступово погіршується через ряд чинників: зростання рівня безробіття, економічний спад в державі, низький рівень заробітних плат у порівнянні з встановленими цінами, значна кількість тіньових підприємств, які не сплачують встановлені виплати і як результат значна частина коштів вилучається із інших галузей та сфер економічної діяльності. Хоча встановлені досить високі ставки на загальнообов'язкове державне

страхування, все ж таки солідарна пенсійна система не спроможна виконувати першочергові завдання через значну кількість негативних факторів [13].

Відповідно до статистичних даних у 2020 році забезпечено виплати понад 11,1 млн громадян на загальну суму 466,9 млрд гривень. Також, середній розмір пенсії зріс із 3 082,98 грн на 01.01.2020 до 3 507,51 грн на 01.01.2021. Власні надходження Пенсійного фонду України у порівнянні з попереднім роком зросли на 40,0 млрд грн, або на 16,5%. На 01.01.2021 на обліку в Пенсійному фонді України перебувало 11 131,0 тис. пенсіонерів, що на 203,8 тис. осіб менше у порівнянні з попереднім роком станом на 01.01.2020 [14].

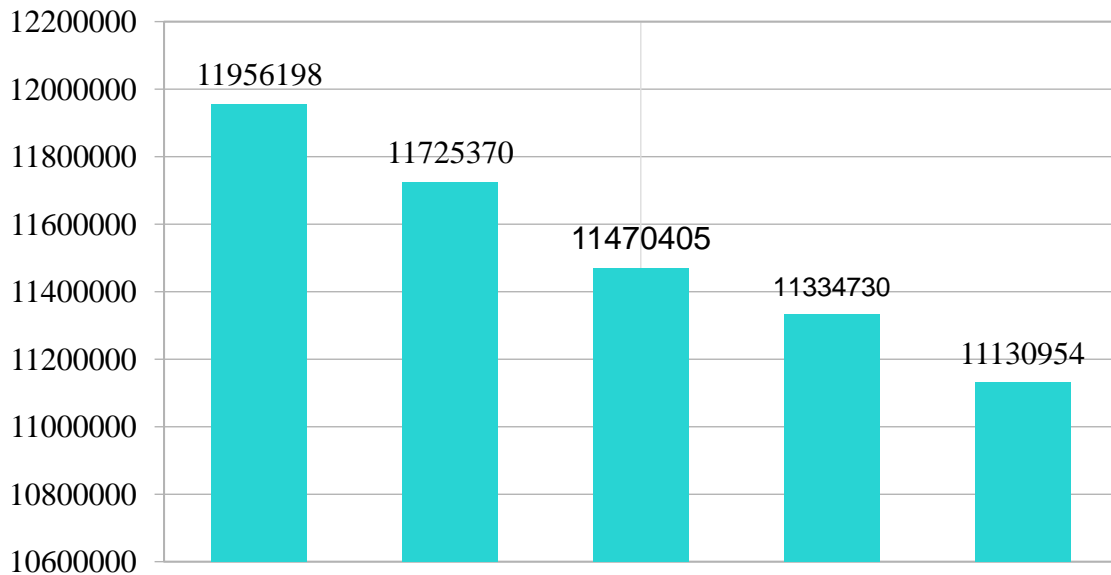

Рисунок 2.1 – Динаміка чисельності пенсіонерів з 2017 по 2021р.р [14]

З наведеної діаграми можна спостерігати, що кількість зареєстрованих пенсіонерів поступово зменшується, а саме з 2017 по 2018 на -230 828 ос., з 2018 по 2019 на -254 965 ос., з 2019 по 2020 на -135 675 ос., з 2020 по 2021 на -203 776 ос.

Середній розмір пенсії на 01.01.2021 становив 3 507,51 грн, що на 424,53 грн, або 13,8%, більше ніж на 01.01.2020. Мінімальна пенсія за віком зростає з 1 638,00 грн на 01.01.2020 до 1 769,00 грн на 01.01.2021 [14].

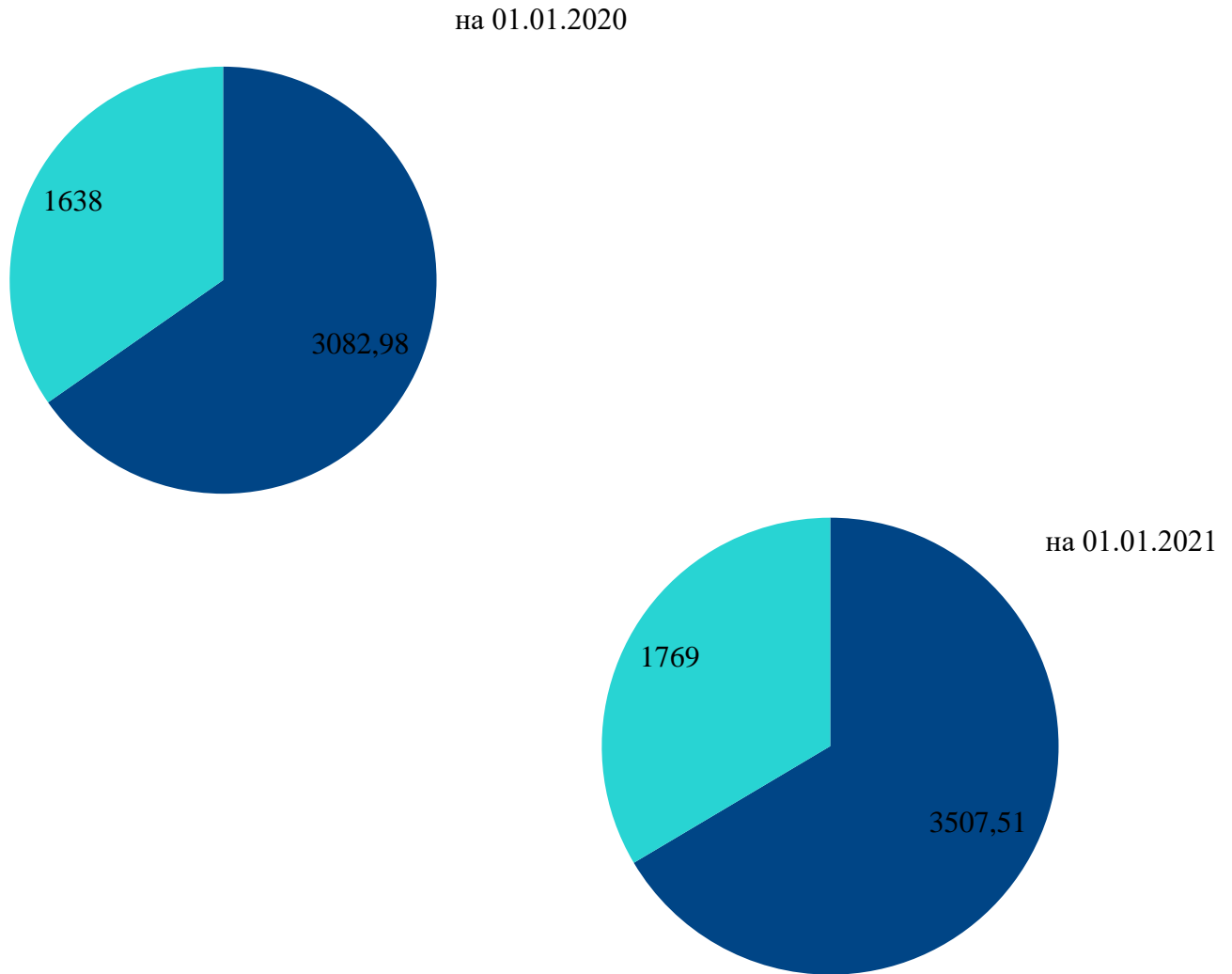

Рисунок 2.2 – Динаміка середнього та мінімального розміру пенсійних виплат [14]

Отже, існує необхідність в зміцненні солідарної пенсійної системи, але на початковому етапі потрібно детально проаналізувати та внести докорінні зміни щодо оздоровлення національної економіки та всієї системи публічних фінансів.

Реформування мають бути направлені на підтримання балансу між кількістю пенсіонерів та платників внесків, між сумою пенсійних виплат та доходами працюючих. Одним з найпозитивніших заходів є підвищення пенсійного віку та систематизація джерел фінансування солідарної системи. Також, важливо зазначити щодо створення стратегій покращення умов оплати у відповідності з встановленими цінами на товари та послуги. Дана фінансова політика, як результат, має забезпечити рівномірний розподіл фінансових зобов'язань та належну фінансову дисципліну.

3. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ ТА РІВНЯ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗА 2016-2021 РОКИ

Пенсійне забезпечення становить важливу частину системи соціального захисту населення. Дані заходи спрямовані для фінансового захисту громадян в результаті настання пенсійного віку, інвалідності, втрати годувальника...

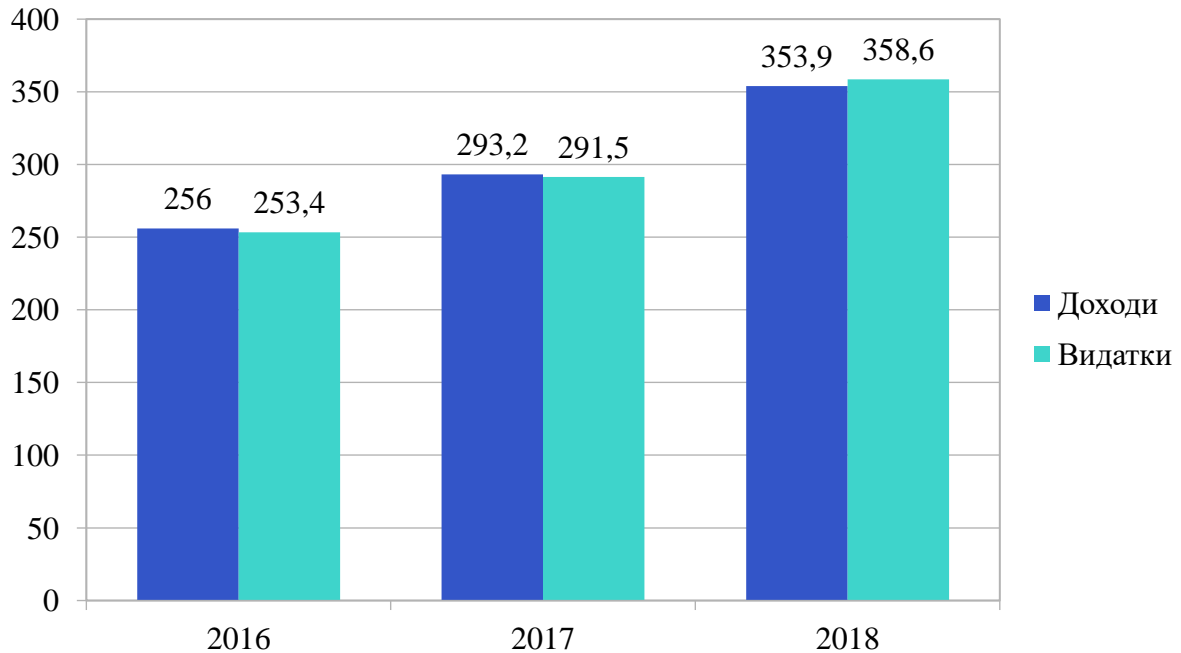

Рисунок 3.1 – Аналіз доходів та видатків Пенсійного фонду України за 2016-2018рр. [24, С. 8]

Відповідно до даних діаграми для 2016р. та 2017р. характерна тенденція до перевищення доходів над видатками – на 2,6 та 1,7 млрд грн для кожного з років. У 2017 році доходи ПФУ збільшилися на 37,2 млрд грн, або 14,5%, у 2018 році збільшилися на майже 61 млрд, або 21%. Для видаткової частини бюджету ПФУ характерні аналогічні тенденції.

За даними Пенсійного фонду України (ПФУ), його доходи в січні-листопаді становили 460,1 млрд грн, що на 43,2 млрд грн більше (+10,4%), ніж за 11 місяців 2020 року. При цьому власні доходи ПФУ зросли на 47,1 млрд грн (+18,8%) - до 298,1 млрд грн, а обсяг надходжень з держбюджету зменшився на 3,9 млрд грн (-2,35%) - до 162 млрд грн.

Основою доходів ПФУ є надходження від ЄСВ, який включає загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та коштів ДБУ, частка яких у 2018 році в загальних доходах ПФУ становила 55,6 та 42,4% відповідно.

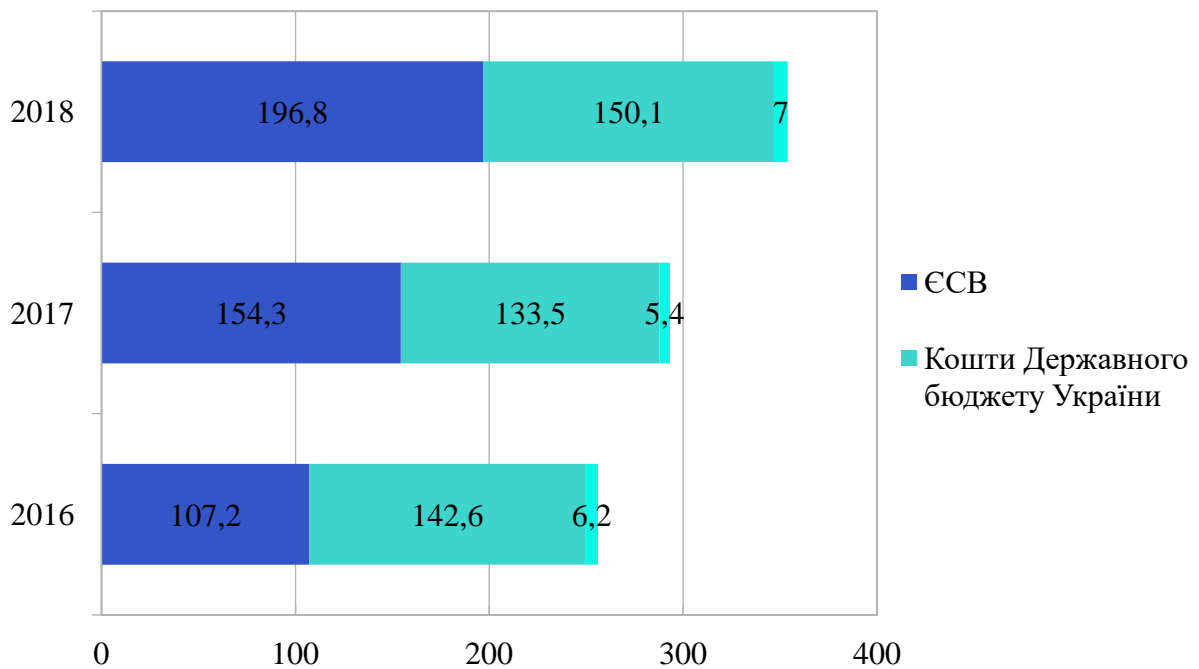

Рисунок 3.2 – Структура доходів ПФУ в 2016–2018 рр. [24, С. 9]

У 2018 році збільшилися надходження від ЄСВ на 42,5 млрд грн. та фінансування ДБУ на 16,6 млрд грн. У 2017 році порівняно з 2016 роком надходження з ДБУ зменшилися на 9 млрд грн, а від ЄСВ збільшилися на 47 млрд грн. У 2016 році кошти з ДБУ збільшилися майже на 48 млрд грн., що в порівнянні з показниками у попередньому році щодо фінансування від ЄСВ зменшилося на 58,2 млрд грн.

У порівнянні з 2017 роком у 2018 році абсолютне зростання видаткової частини становить 67,1 млрд грн, це пов'язано зі зростанням видатків на пенсійні виплати на 23% та адміністративних видатків близько на 26%. За проаналізований період з 2016 по 2018рр. основну частку у видатках ПФУ становлять видатки на пенсійні виплати – у середньому 98%.

Середньомісячна заробітна плата, з якої сплачувалися страхові внески, у 2019 році зросла на 48,9% і становила 11 633,39 грн (7 810,88 грн у 2018 році). У

2019 році збільшилися надходження ЄСВ на одну застраховану особу в середньому на 18,8% і становили за рік 22 777,11 грн (1 898,09 грн в середньому на місяць) проти 19 178,21 грн за рік (1 598,18 грн в середньому на місяць) у 2018 році. [25]

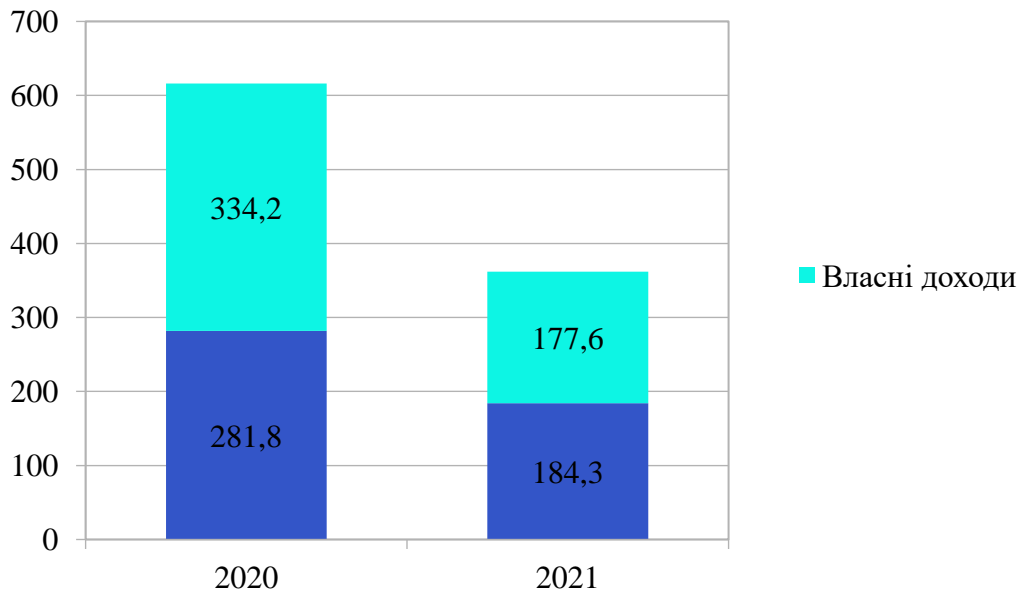

Рисунок 3.3 – Структура доходів ПФУ в 2020–2021 рр. [26]

За даними Пенсійного фонду України (ПФУ), його доходи в 2021 році порівняно з 2020 роком збільшилися на 45,7 млрд грн (+9,8%) - до 511,8 млрд грн, у т.ч.

- власні доходи ПФУ зросли на 52,4 млрд грн (+18,6%) - до 334,2 млрд грн (надходження частини ЄСВ - 301,4 млрд грн, що на 9,1 млрд грн, або на 2,9% менше від плану);

- обсяг підтримки держбюджету зменшився на 6,7 млрд грн (-3,6%) до 177,6 млрд грн

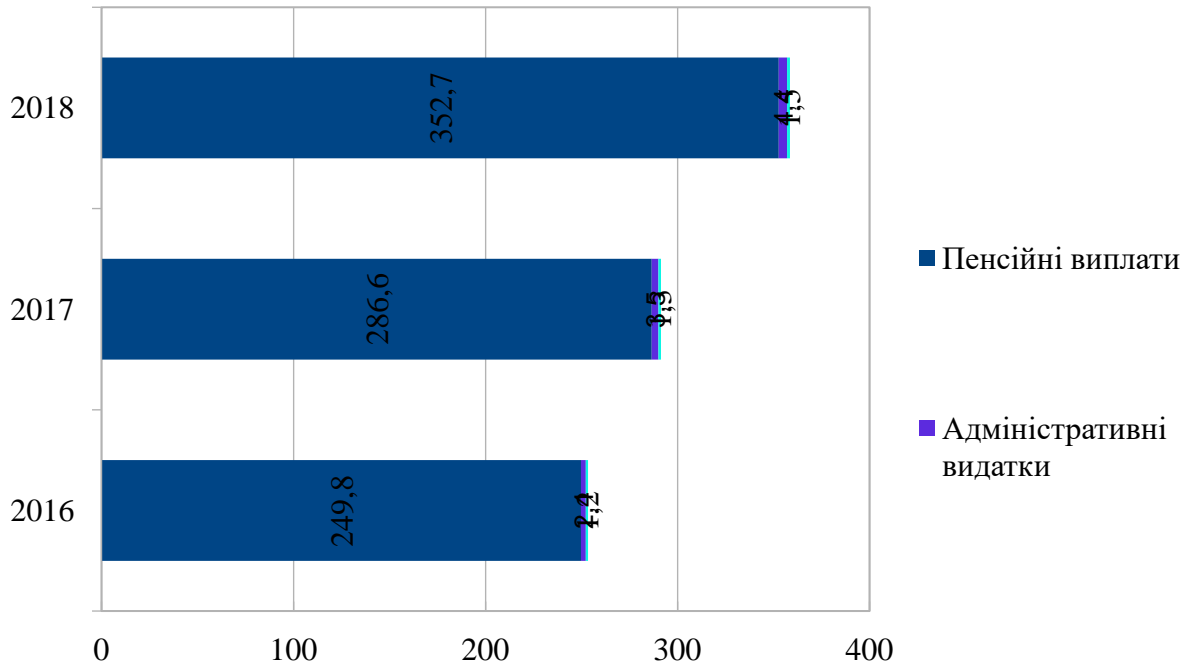

Рисунок 3.4 – Структура видатків ПФУ в 2016–2018 рр., млрд грн [24, С. 10]

Основні зміни видатків:

- на пенсійні виплати у 2016 році порівняно з показником попереднього року характерні зменшення на 12,2 млрд грн, або 5%, а у 2017 та 2018 рр. збільшення на 36,8 та 66 млрд грн відповідно, або 15 та 23%;
- адміністративні витрати зросли на 1,1 та 1 млрд грн відповідно, або 45% та 26% в 2017 та 2018 рр.;
- видатки на оплату послуг поштових підприємств з виплати та доставки пенсій, які мають незначну питому вагу (близько 0,5%) та майже не змінювалися протягом 2016–2018 рр.

Важливо зазначити про активну інвестиційну діяльність НПФ, яка є переважною у такі види фінансових інструментів, як державні цінні папери (1 263,5 млн грн, або 46,0% станом на 31.12.2018) та банківські депозити (985,5 млн грн, або 35,9%). Інвестиції в облігації українських підприємств становили лише 298,6 млн грн, або 10,9%, в об'єкти нерухомості – 47,3 млн грн, або 1,7%, та в

акції (українських та іноземних емітентів) – 47,5 млн грн, або 1,7%. У 2017 році інвестиції в державні цінні папери та банківські депозити перевищили 90% портфелів чотирьох найбільших НПФ.

Важливе значення для економіки соціального забезпечення займають статистичні дані щодо кількості зареєстрованих пенсіонерів та отримання ними соціальних виплат, оскільки від цього залежить сума виділених коштів з бюджету держави. Наведемо статистичні дані щодо кількості пенсіонерів усіх категорій у Таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Кількість пенсіонерів усіх категорій [20]

Показники	2016	2019	2020	2021
Усього пенсіонерів, тис. осіб, в тому числі:	12296	11470	11335	11131
за віком	9408	8693	8535	8330
по інвалідності	1400	1415	1454	1479
у разі втрати годувальника	726	646	649	641
за вислугу років	660	629	616	604
соціальні пенсії	101	84	78	73
довічне грошове утримання суддів у відставці (при повному і неповному стажі роботи)	1	3	3	4

З таблиці можемо зробити висновки, що кількість пенсіонерів поступово зменшується, а саме за віком кількість у порівнянні з 2016 роком знизилася на 1078, у разі втрати годувальника — 85, за вислугу років — 56 осіб. На жаль, кількість отриманих пенсій по інвалідності зросла з 2016 року по 2021 рік на 79 осіб. Дані показники свідчать про те, що виплати на соціальне

забезпечення пенсіонерів поступово зменшуються, що є позитивним показником для бюджету держави.

Таблиця 3.2. – Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерів усіх категорій [21]

Показники	2016	2019	2020	2021
Середній розмір призначеної місячної пенсії, усього	1699,5	2645,7	3083,0	3507,5
за віком	1690,3	2648,2	3064,8	3539,0
по інвалідності	1545,2	2118,6	2641,1	2859,5
у разі втрати годувальника	1640,3	2491,4	2916,5	3249,9
за вислугу років	2282,4	3970,6	4500,5	4763,3
соціальні пенсії	1099,0	1499,6	1644,3	1786,1
довічне грошове утримання суддів у відставці (при повному і неповному стажі роботи)	1786,1	28702,4	45874,2	67961,4

У період з 2016 по 2021 рр. відбулися такі зміни в розмірах пенсій: найбільше в грошовому еквіваленті змінилася пенсія у суддів – зросла на 1808грн.; на другому місці за рівнем абсолютного зростання – пенсії за вислугу років, що зросли на 2480,9 грн.; найменше зросла соціальна пенсія — на 687,1 грн.

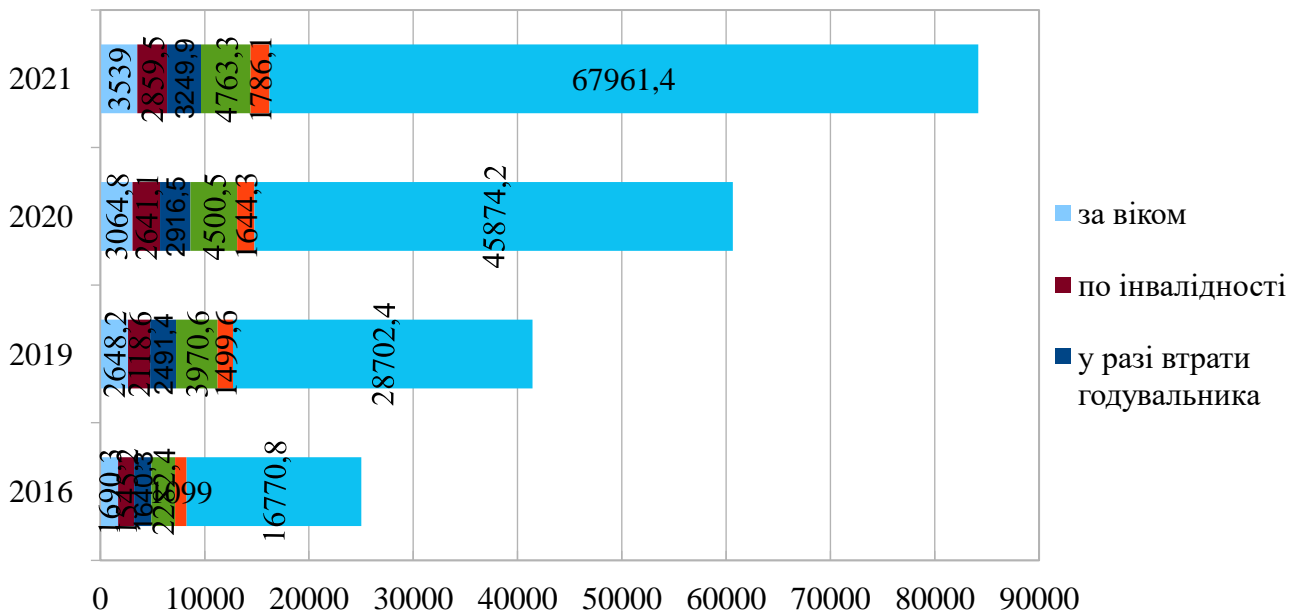

Рисунок 3.5 – Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерів усіх категорій [20]

У жовтні 2017 року було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» від 03.10.2017 року №2148-VIII, що суттєво змінило пенсійне законодавство та вплинуло на розмір і механізм розрахунку пенсій. З 1 жовтня 2017 року було скасовано сплату ПДФО пенсіонерами, які працюють. Також, позитивним моментом є те, що запроваджено бонус для пенсіонерів, які продовжують працювати після 60 років (і мають необхідний стаж роботи), а саме:

- щомісяця сплачується 0,5% від розміру пенсії за кожен додатковий місяць стажу (або 6% за рік) за перші 5 років;
- щомісяця сплачується 0,75% від пенсії за кожен місяць стажу (або 9% за рік), якщо продовжать працювати більше 5 років [22].

Згідно зі статистичними даними, 2019 рік був найгіршим щодо демографії. Народжуваність в Україні у 2019 році зменшилася до показника – 7,4 новонароджених на 1000 осіб населення. Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення пенсій» передбачена щорічна

(опосередкована) індексація пенсій від 2021 року, яка відбуватиметься шляхом збільшення на коефіцієнт, що відповідає показнику 50% зростання споживчих цін за попередній рік та 50% показника зростання середньої заробітної плати (доходу), з якої сплачено страхові внески, за три календарні роки, що передують попередньому року до того, в якому проводять збільшення. З квітня 2021-го пенсійний вік для жінок збільшено до 60 років і таким чином вік і правила виходу на пенсію у чоловіків і жінок однакові.

Саме дані реформи, які поступово відбувалися в пенсійній системі привели до постійних змін в статистичних даних щодо середнього розміру призначеного пенсійного забезпечення.

Для більш точного аналізу суми пенсійних виплат необхідно дослідити динаміку зміни розміру пенсії в Україні в еквіваленті — долар США, оскільки гривня на протязі довгого періоду постійно зазнавала девальвації. Це є основною резервною, найпоширенішою валютою та більш стійкою.

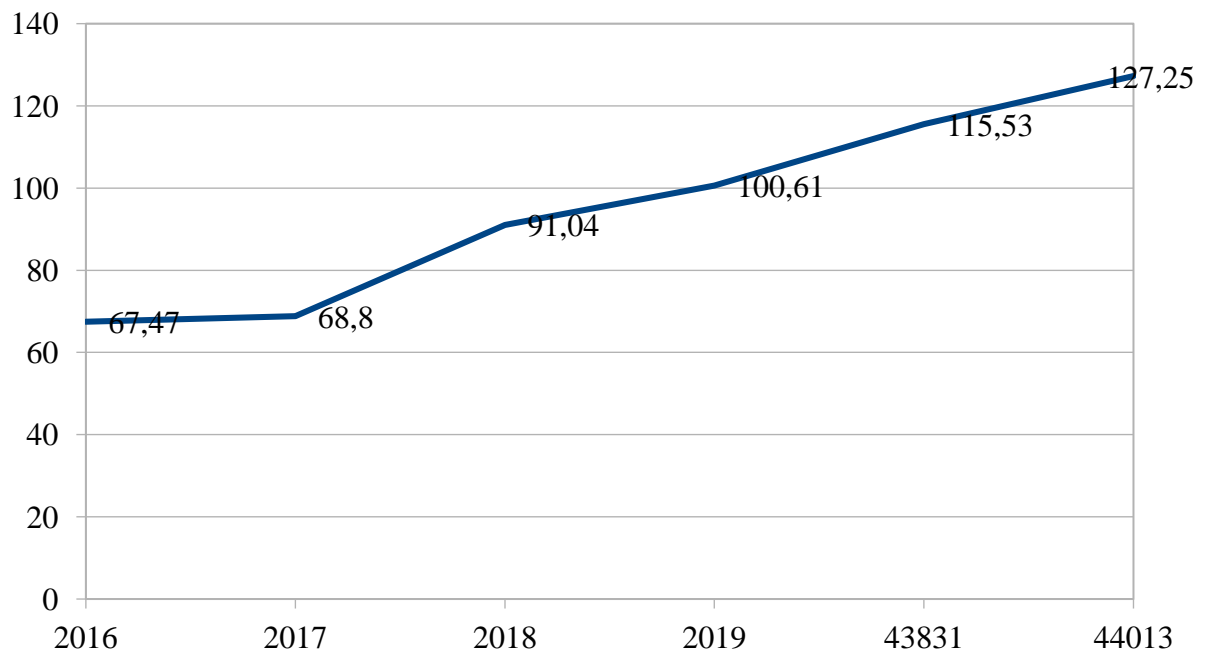

Рисунок 3.6 – Динаміка середнього розміру пенсійної виплати в Україні у доларах США за 2016-2020 рр. [23]

За період 2016-2020 рр. даний показник збільшився на 59,53 дол. США або 88,6%. Це відбулося за рахунок стабілізації ситуації в країні та збільшення розміру щорічного підвищення пенсійних виплат.

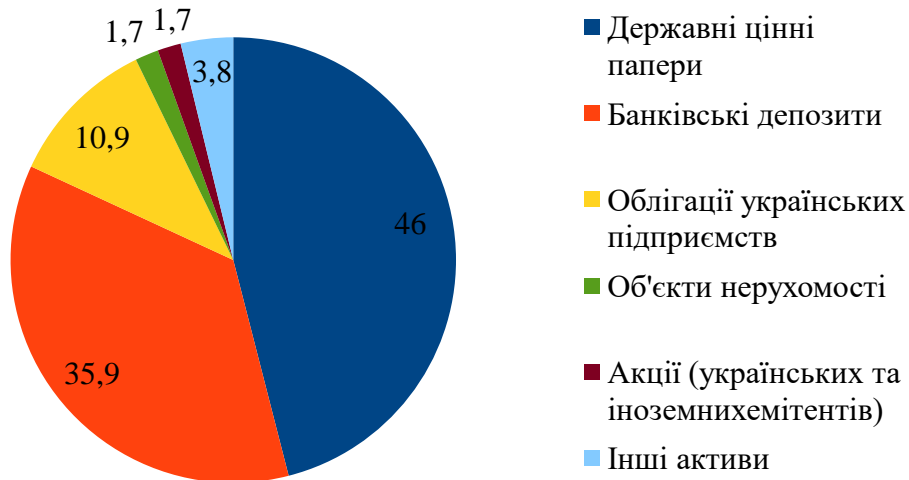

Рисунок 3.7 – Склад активів НПФ України станом на 31.12.2018 [27]

Одержання інвестиційного доходу вищого за рівень інфляції є досить обмеженим фінансовими інструментами в Україні. Крім того, виникають сумніви щодо реалізації досить високої плати за послуги, яку встановлюють НПФ, які спричиняють високий відсоток активів у державних облігаціях та банківських депозитах. Відповідно до цього НПФ формує портфель до якого входять об'єкти інвестування з мінімальним ступенем ризику. Тому особливу увагу треба приділити вибору інвестиційних інструментів, використовуючи які НПФ зможуть забезпечити захист грошових коштів населення від інфляційних процесів і при цьому отримувати визначений приріст капіталу.

Таблиця 3.3 – Динаміка структури інвестованих пенсійних активів за 2020-2021рр [28]

Назва активу	Станом на 31.03.2020		Станом на 31.03.2021		Приріст станом на 31.03.2021/ станом на 31.03.2020, (%)
	Загальна вартість, млн грн	Відсоток від загальної суми активів, %	Загальна вартість, млн грн	Відсоток від загальної суми активів, %	
Державні цінні папери	1334,3	43,0%	1731,2	47,6%	29,7%
Грошові кошти	1307,5	42,1%	1372,4	37,7%	5,0%
Облігації підприємств	187,2	6,0%	221,5	6,1%	18,3%
Об'єкти нерухомості	88,5	2,8%	90,3	2,5%	2,0%
Дебіторська заборгованість	79,7	2,6%	39,9	1,1%	-49,9%
Акції	46,7	1,5%	50,6	1,4%	8,4%
Інші інвестиції	25,7	0,8%	15,2	0,4%	-40,9%
Облігації внутрішніх місцевих позик	29,3	0,9%	104,8	2,9%	257,7%
Банківські метали	7,6	0,3%	10,5	0,3%	38,2%
Всього:	3106,5	100,0%	3636,4	100,0%	17,1%

Згідно з даних таблиці можемо проаналізувати, що приріст вкладень спостерігається в облігації внутрішніх місцевих позик (257,7%), державні цінні

папери (29,7%), грошові кошти (5%), облігації підприємств (18,3%), об'єкти нерухомості (2%), акції (8,4%), банківські метали (38,2%). При цьому, значно зменшився обсяг дебіторської заборгованості (на 49,9%) та вкладень в інші інвестиції (на 40,9%).

Загальний дохід, отриманий від інвестування пенсійних активів, станом на 31.03.2021 становив 2 705,3 млн. грн., збільшившись у порівнянні зі станом на 31.03.2020 на 540,2 млн. грн., або на 25,0%. Витрати, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, станом на 31.03.2021 зросли на 16,7 % у порівнянні з аналогічним періодом 2020 року і в цілому за час існування пенсійних фондів становлять 474,3 млн. грн., або 13,0% від загальної вартості активів НПФ.

Отже, згідно проведеного аналізу щодо пенсійних виплат та статистичних даних можемо зробити висновки, що кількість пенсіонерів поступово зменшується і як результат виплати на соціальне забезпечення також. При цьому уряд щорічно збільшує розмір пенсійних виплат, але порахувавши даний показник у доларовому еквіваленті, треба зазначити, що реальне значення середнього розміру пенсійних виплат в Україні зазнало негативних тенденцій. Важливо зазначити, що також середній розмір призначуваних пенсійних виплат зазнає змін через постійні реформування та демографічні зміни в державі. За даними Пенсійного фонду України (ПФУ), його доходи поступово зростають, що є позитивним показником для бюджетної системи (у 2021 році порівняно з 2020 роком збільшилися на 45,7 млрд грн (+9,8%)). Крім того, НПФ займається активно інвестиційною діяльністю. Ця діяльність дає змогу вирішувати двоєдине завдання: зберігати від знецінювання й збільшувати розміри накопичень на користь учасників і забезпечувати національній економіці додатковий довгостроковий фінансовий ресурс.

4. ОЦІНКА СУЧАСНОГО НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

В Україні лише з 2005р почалося формування Недержавного пенсійного фонду. До наших часів, на жаль, дана система розвивається повільно. Основним джерелом пенсійних виплат є солідарна система, але цих виплат недостатньо для покриття всіх витрат, тому виникла необхідність у залученні додаткового пенсійного недержавного фонду. У 2003 році був прийнятий Закон України “Про недержавне пенсійне забезпечення”, який регулює систему виплат для забезпечення гідного рівня життя пенсіонерам. Відповідно до ст. 2 зазначеного закону, система недержавного пенсійного забезпечення - це складова частина системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб, крім випадків, передбачених законами, у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат [15].

Характерними ознаками Недержавного пенсійного фонду є те, що це юридична особа або фінансова установа, яка має статус неприбуткової організації. Засновники реєструють НПФ в Нацкомфінпослуг. Рада НПФ здійснює управління та контроль за діяльністю даних організацій. Фонд діє згідно до статуту затвердженим засновниками НПФ та основною його метою є накопичення пенсійних коштів та забезпечення виплат учасникам. Суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення є недержавні пенсійні фонди; страхові організації, які уклали договори страхування довічної пенсії з учасниками фонду, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду; банківські установи, які уклали договори про відкриття пенсійних депозитних рахунків; вкладники та учасники пенсійних фондів, учасники накопичувальної системи

пенсійного страхування; вкладники пенсійних депозитних рахунків; учасники недержавного пенсійного забезпечення; засновники пенсійних фондів; роботодавці - платники корпоративних пенсійних фондів; саморегулювні організації суб'єктів, які надають послуги у сфері недержавного пенсійного забезпечення тощо [15]. Всього існує 3 види НПФ: відкриті, корпоративні та професійні. Учасником відкритого корпоративного фонду може бути будь-яка особа. Корпоративний пенсійний фонд створюється одним або декількома роботодавцями. Учасниками є працівники засновника(ів) та роботодавців, які уклали договір з фондом. Брати участь у професійному фонді мають право лише особи, що працюють у певній професійній сфері, визначеній у статуті НПФ. Створювати даний фонд можуть декілька юридичних осіб – роботодавців та/або об'єднання фізичних осіб, зокрема профспілки або фізичні особи зі схожою професійною діяльністю [16].

У Державному реєстрі фінансових установ зафіксовано 63 НПФ (недержавні пенсійні фонди), з них 58 діючих на 30.06.2021. Загальна кількість учасників НПФ становила 888,3 тис. осіб, тоді як у 2020 році – 879,9 тис [17].

Таблиця 4.1 – Аналіз показників діяльності недержавних пенсійних фондів [18]

Показники	Станом на 31.03.2019	Станом на 31.03.2020	Станом на 31.03.2021	Темпи приросту, %	
				станом на 31.03.2020/ станом на 31.03.2019	станом на 31.03.2021/ станом на 31.03.2020
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	70,4	79,6	90,9	13,1	14,2
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	858,4	878,3	886,9	2,3	1,0

Продовження таблиці 4.1

Загальна вартість активів НПФ, млн. грн.	2 829,8	3 106,5	3 636,4	9,8	17,1
Пенсійні внески, всього, млн. грн.	2 036,4	2 219,1	2 440,4	9,0	10,0
Пенсійні виплати, млн. грн.	842,0	986,7	1 150,4	17,2	16,6
Кількість учасників, що отримали/отримують пенсійні виплати, тис. осіб	81,9	84,9	87,6	3,7	3,2

Згідно з даних зазначених у таблиці 3.1 кількість укладених пенсійних контрактів з кожним роком збільшується. Станом на 31.03.2021 адміністраторами недержавних пенсійних фондів укладено 90,9 тис. шт. пенсійних контрактів, що більше на 14,2% (11,3 тис. шт.) порівняно зі станом на 31.03.2020. Темпи приросту пенсійних внесків становлять 9,0% станом на 31.03.2020/31.03.2019 та 10,0% станом на 31.03.2021/31.03.2020. Сума пенсійних внесків, також, зросла у 2021р у порівнянні з 2019р на 404 млн. грн. Це є позитивним показником і доводить, що зростає кількість осіб, які починають все більше залучати власні кошти для кращого матеріального забезпечення себе у майбутньому та зростає інформаційна обізнаність щодо недержавного пенсійного забезпечення.

Не зважаючи на, позитивні темпи зростання кількості внесків до недержавних пенсійних фондів все ж таки для України характерний низький рівень охоплення населення послугами недержавного пенсійного страхування. Через низький рівень заробітних плат та загалом доходів населення, характерна відсутність можливостей у залученні додаткових коштів на потреби пенсійного страхування на добровільних засадах. Крім того, існує недостатній рівень довіри

до фінансових установ через фінансову нестабільність держави та необізнаність в економічних питаннях [19].

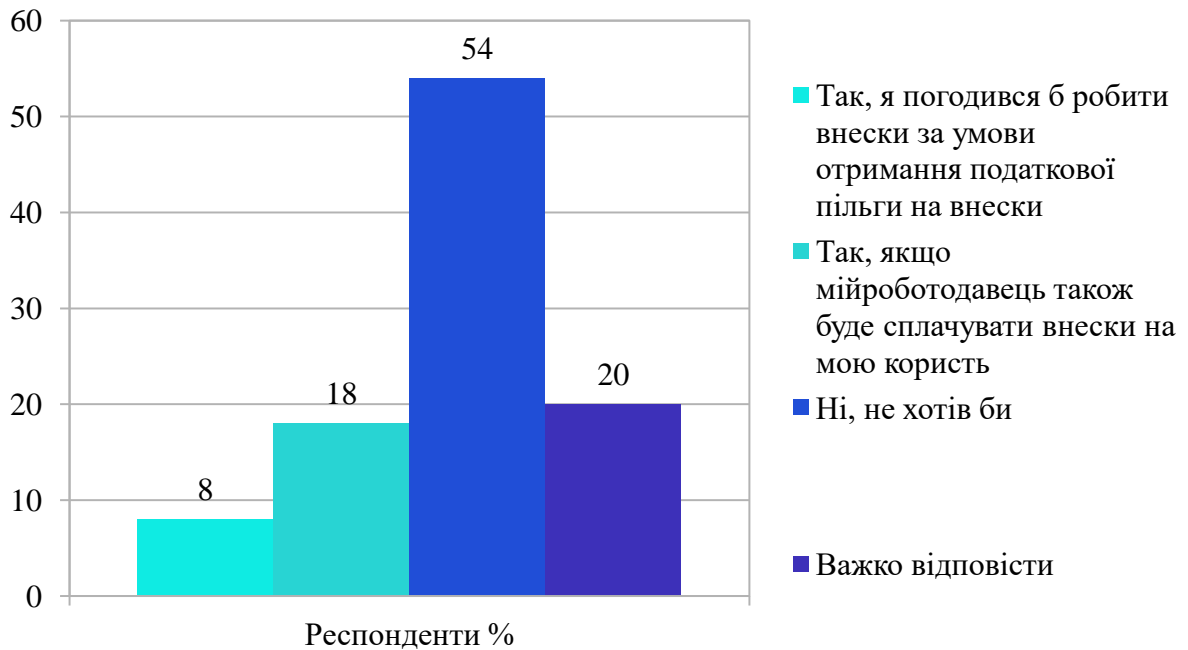

Рисунок 4.1 – Готовність накопичувати кошти в НПФ [16]

Отже, необхідно постійно розвивати сферу недержавного пенсійного забезпечення, підвищувати якість наданих послуг, залучати максимальну кількість платників внесків або платників з високим рівнем доходів. Також, можливе залучення корпоративних пенсійних програм. Це зменшить ризики недержавного пенсійного забезпечення для учасників, оскільки відбудеться подвійний контроль за діями управляючої компанії, що забезпечує НПФ та підприємство.

5. НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

На даний момент в Україні основні пенсійні виплати надходять саме завдяки солідарній пенсійній системі. Через старіння населення, зміни форм зайнятості (збільшується кількість працівників в системі ІТ та робота через мережу онлайн), як наслідок зростає відсоток витрат з ВВП держави та збільшується навантаження на працюючих громадян. Набуває поширення питання щодо зміщення акцентів у напрямку запровадження систем пенсійних накопичень, а саме через діяльність системи недержавного пенсійного забезпечення. Фінансова нестійкість солідарної пенсійної системи стала причиною того що багато країн вже почали змінювати підхід до запровадження нових пенсійних програм, схеми обов'язкових базових виплат шляхом збільшення пенсійного віку та запровадження систем обов'язкових та добровільних пенсійних накопичень. Бюджет Пенсійного фонду України зараз формується в основному через перекази від підприємств, установ, організацій із фонду оплати праці та внесків працюючих осіб. Реформування даної системи є гарною можливістю переходу від пенсійного забезпечення до пенсійного страхування, в результаті чого особи можуть накопичувати власні пенсійні кошти упродовж трудової діяльності. [29]

Основними проблемними питаннями в солідарній пенсійній системі, які призводять до негативних наслідків є такі групи чинників, як: зниження коефіцієнтів народжуваності; підвищення середньої очікуваної тривалості життя; невідповідність пенсійного віку демографічним тенденціям; підвищення мобільності робочої сили. Дані чинники впливають на показник ефективності пенсійної системи, тобто коефіцієнт системного навантаження (відношення кількості платників єдиного соціального внеску до кількості пенсіонерів). На 1

січня 2019 р. на обліку в ПФУ перебувало 11,5 млн пенсіонерів. Загальна чисельність застрахованих осіб на ту ж дату становила 13,2 млн. Тобто, коефіцієнт системного навантаження становив 1,15. За прогнозами Світового банку, даний показник у наступні 20 – 25 років знизиться в Україні до 0,67, тобто чисельність пенсіонерів перевищить чисельність зайнятого населення на третину. На даний момент можна спостерігати негативні тенденції в динаміці економічного зростання в Україні; існування “тіньового” сектору; нерозвинені фінансові інструменти, що призводять до ненадійного інвестування пенсійних заощаджень. Значно вплинула військово-політична ситуація з 2014 року і до сьогодні, що спонукає до запровадження режиму жорсткої економії та консолідації соціальних видатків. Якщо не застосувати певні реформування на удосконалення ситуації у пенсійній системі, то проблема розриву між заробітними платами та пенсіями буде набувати все більшого поширення. За відсутності проактивної політики в сфері пенсійного страхування у середньостроковій перспективі тенденція лише зміцниться, тобто розрив між доходами працівників та пенсіонерів зростатиме. Існує чимало підходів щодо реформування солідарної пенсійної системи. Згідно зі світовою практикою є досить поширеним встановлення обмежень щодо граничної суми заробітної плати, на яку нараховується соціальний внесок за базовою ставкою. При цьому принцип соціальної справедливості в пенсійному страхуванні, серед іншого, змушує до прямої кореляції між граничною сумою заробітної плати, на яку нараховується соціальний внесок, та граничною пенсією. Коли ж в пенсійній системі існують обмеження граничної суми заробітної плати, на яку нараховується соціальний внесок за базовою ставкою, та максимальної пенсії, встановлення регресивної шкали зверх граничної суми заробітної плати є припустимим. Тобто, запровадження регресивної шкали розміру ЄСВ є абсолютно доцільним заходом [30].

Основною проблемою пенсійної системи є її низька фінансова стійкість та неналежне дотримання соціальної справедливості. Адже, пенсійні виплати мають забезпечувати запобігання бідності і сума має бути чіткою, доступною та справедливою, оскільки виплати залежать не лише від суми виплачуваних грошових пенсій, але й від вартості основних послуг, таких як охорона здоров'я, харчування, житло тощо. Крім того дана система має забезпечувати однакові виплати при однакових внесках, перерозподіляти доходи між заможними та бідними відповідно до суспільних преференцій. Реформа повинні підтримувати ефективність ринку праці та ринку капіталу, посилити заходи, спрямовані на стимулювання заощаджень працівників та сприяти розвитку фінансового ринку.

Крім солідарної системи пенсійного забезпечення все більшого поширення набувають недержавні пенсійні фонди. Основною проблемою є саме незацікавленість працездатних осіб у самостійному матеріальному забезпеченні після виходу на пенсію через відсутність інформування про даний спосіб заощадження. Населення у даному питанні є зовсім необізнаним щодо потенційної участі у недержавному фонді. Крім того, суттєвими проблемами зазначених фондів є те що держава постійно знаходить в нестабільному політичному і економічному становищі, низький рівень доходів громадян, через необізнаність у пенсійній та страховій сфері виникає недовіра до НПФ, недостатній рівень розвитку фондового ринку, виявлено певні прогалини у законодавстві щодо забезпечення роботи суб'єктів недержавного пенсійного страхування, високі ризики у інвестуванні активів фондів. Для вирішення даних проблемних питань необхідно вживати заходи щодо стабілізації пенсійної системи в цілому. Високий економічний рівень в недержавному пенсійному забезпеченні залежить від тарифу страхових внесків або нарахування на фонд оплати праці (соціального податку), демографічного навантаження на працюючу частину населення, співвідношення розміру пенсій до розміру заробітної плати,

наявності фінансових ресурсів у фондах пенсійної системи та стану економічного клімату країни загалом [31].

Для того щоб вирішити проблемне питання щодо необізнаності населення у накопичувальній пенсійній системі завданням держави у цьому випадку є організація заходів щодо ознайомлення громадян з можливостями інвестиційної діяльності, у тому числі, у перевагах користування послугами недержавних пенсійних фондів та інвестування в них. Також, необхідно досягти оптимального співвідношення між рівнями ризиків і прибутковістю в інвестиційних портфелях НПФ, а саме шляхом внесення змін до розвитку ринків капіталу та підвищення рівня управління інвестиційним портфелем фонду; створення єдиного органу контролю за діяльністю основних суб'єктів системи недержавного пенсійного забезпечення з чітко встановленими повноваженнями; удосконалити систему захисту та збільшити гарантії безпеки для осіб, що залучені до спільного інвестування; використовувати маркетинговий підхід до клієнтів різних фінансових установ, створити єдину інформаційну базу даних з вивченням потенційного споживача інвестиційних і пенсійних послуг тощо. Існує необхідність у створенні конкурентноспроможного фінансового сектору, який може мобілізувати та надавати економіці України через систему НПФ значні інвестиційні ресурси.

Отже, удосконалення недержавної системи пенсійного забезпечення можливо за умови розроблення чіткої та зрозумілої законодавчої бази, яка буде регулювати відносини між суб'єктами НПФ та чітко розподіляти відповідальність між ними. Інформаційна політика також є важливим елементом для повернення довіри осіб пенсійного віку до недержавного пенсійного забезпечення в цілому та до окремих його суб'єктів, зокрема.

ВИСНОВКИ

Пенсійне забезпечення є одним з головних джерел доходу непрацездатних громадян похилого віку або за станом здоров'я. Ця виплата є основою їхнього матеріального забезпечення та існування, тому дане забезпечення відіграє значну роль у соціальному житті суспільства. Всього існує 3 інститути системи пенсійного страхування: інститут солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, інститут недержавного пенсійного забезпечення, інститут накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

До особливостей пенсійного забезпечення можна віднести те що вони встановлюються при настанні відповідної ситуації - інвалідності, втрата годувальника; сума виплат залежить від обсягу та характеру трудового внеску; встановлюються тільки в грошовій формі і виплачуються конкретній особі; виплати здійснюються періодично; призначаються довічно та можуть бути змінені при підтвердженні обставин виникнення. Виплата пенсій здійснюється за рахунок Пенсійного та страхового фондів, що утворюються в якості позабюджетних державних фондів і страхових, приватних пенсійних фондів підприємств. Українці, мають право на державне пенсійне забезпечення за віком, на випадок втрати годувальника, з інвалідності та в інших випадках передбачених Законом України «Про пенсійне забезпечення». Система недержавного пенсійного страхування є накопичувальною та добровільною для фізичних та юридичних осіб.

Солідарна система, створена для забезпечення базових потреб пенсіонерів та соціального захисту кожного громадянина. На жаль, дана система має значні труднощі щодо виплат та грошового забезпечення пенсіонерів через демографічні

причини, а саме, через старіння населення України – постійне збільшення кількості пенсіонерів і відповідно зменшується кількість працюючих людей, не вистачає коштів для покриття виплат. Крім того, Пенсійний фонд України має значний дефіцит, що є результатом виділення значних додаткових сум. Накопичувальна система передбачає щомісячні обов'язкові відрахування із заробітної плати працівника. Система добровільного недержавного пенсійного забезпечення представлена недержавними пенсійними фондами. В даній системі розмір пенсійних виплат залежатиме від внесків учасника, строку та інвестиційних прибутків.

Недержавні пенсійні фонди є альтернативою солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Даний фонд має статус неприбуткової організації. Основні функції полягають в залученні пенсійних внесків вкладників, інвестуванні коштів з метою їх збільшення та подальші пенсійні виплати учасникам. Розмір недержавної пенсії, на яку можуть сподіватися вкладники й учасники, залежить від розміру пенсійних внесків, періоду накопичення та суми отриманого інвестиційного прибутку. Не зважаючи на, позитивні темпи зростання кількості внесків до недержавних пенсійних фондів все ж таки для України характерний низький рівень охоплення населення послугами недержавного пенсійного страхування.

Для вирішення даних проблемних питань необхідно вживати заходи щодо стабілізації пенсійної системи в цілому. Необхідно проводити інформаційну політику, удосконалювати законодавчу базу, існує необхідність у створенні конкурентноспроможного фінансового сектору, щоб надавати економіці України значні інвестиційні ресурси. Адже, на даний час система державного пенсійного забезпечення в Україні, що носить солідарний характер, неспроможна задовольнити інтереси усіх категорій осіб. Тому, потрібно вдосконалювати систему державного пенсійного забезпечення України, розвивати систему

недержавного пенсійного забезпечення, оскільки вона має значні перспективи та володіє інвестиційним потенціалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Оверчук В. С. Історичний аспект розвитку пенсійної системи в Україні. Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. 2013. Вип. 10(4). С. 69-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10%284%29__12 (дата звернення: 10.01.2022).
2. Єрмаков Д. Н. Пенсійні системи західних країн: особливості та відмінності. Людина та праця: наук.-практ. журнал. Людина та праця. 2011. №10. С.421-423.
3. Данилюк О. І. Теоретична сутність понять «пенсія» та «пенсійне забезпечення». Науковий вісник НЛТУ України: наук. період. журнал. 2012. № 22. С. 256-261.
4. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003. № 49-51. Дата оновлення: 30.04.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15?find=1&text=%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%82%D0%B8#w1_1 (дата звернення: 28.01.2022)
5. Буряченко О.Є. Пенсійна система в Україні: історія становлення і теоретичні засади розвитку на сучасному етапі національного державотворення: автореферат дис. канд. екон. наук: спец. 25.00.01 – теорія та історія державного управління / Буряченко О.Є.; Національна академія державного управління при Президентові України, Одеський регіональний інститут державного управління. - Одеса, 2017. - 253с.
6. Дідковська Т. О. Поняття та сутність пенсійного забезпечення в Україні: Сучасні реалії та перспективи розвитку. Форум права. – 2012. – № 1. – С. 253–257.
7. Ткаченко Л. Пенсійна система та пенсійна реформа в Україні. Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України. — Київ, 2018. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/14044.pdf> (дата звернення: 02.02.2022).

8. Заїка В.П. Пенсійна система в Україні: переваги та недоліки. Міністерство освіти і науки України, Національний авіаційний університет. - Київ, 2020. - 96с.
9. Коваленко Ю.М., Коваленко І.І. Еволюційні тренди в системі інвестиційних і пенсійних фондів в Україні. Економічний вісник. 2020. № 4. С. 43—52. URL: [https:// doi.org/10.33244/2617\\$5932.4.2020.43\\$52](https://doi.org/10.33244/2617$5932.4.2020.43$52) (дата звернення 02.02.2021).
10. Пенсійна реформа в Україні: напрями реалізації: монографія / За ред. Е.М. Лібанової. Київ: Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. С. 270.
11. Ткаченко Л. Солідарна пенсійна система України: сучасне становище та шляхи реформування. Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України. — Київ, 2018. URL: https://texty.org.ua/pdf/pensions_policy.pdf (дата звернення: 20.02.2022)
12. Мінімально та максимально допустимі розміри єдиного соціального внеску у 2022 році: «Дебет-Кредит» Український фінансово-бухгалтерський портал — Київ, 2021. URL: <https://services.dtkr.ua/catalogues/indexes/13> (дата звернення: 23.03.2022).
13. Корнацька Р. Реалії та перспективи пенсійного забезпечення в Україні. Актуальні питання теорії і практики фінансів. 2013. С. 30-35. URL: <http://dspace.wnu.edu.ua/bitstream/316497/12099/1/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%A0..pdf> (дата звернення: 15.04.2022)
14. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2020 році. Київ. 2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2020/pfu-2zvit-2020.pdf> (дата звернення: 15.04.2022).
15. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003. № 47-48. Дата оновлення: 01.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text> (дата звернення: 29.04.2022) .

16. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: оцінка та рекомендації. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». Київ. 2019. URL: http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/07/Voluntary_Private_Pensions_in_Ukraine-Assessment_jul2019_ua.pdf (дата звернення: 29.04.2022).
17. НКЦПФР інформує про результати системи недержавного пенсійного забезпечення на кінець другого кварталу 2021 року. Урядовий портал. 2021. URL: [https://www.kmu.gov.ua/news/nkcpfr-informuye-pro-rezultati-sistemi-nederzhavnogo-pensijnogo-zabezpechennya-na-kines-drugogo-kvartalu-2021-roku#:~:text=\(дата звернення: 03.05.2022\)](https://www.kmu.gov.ua/news/nkcpfr-informuye-pro-rezultati-sistemi-nederzhavnogo-pensijnogo-zabezpechennya-na-kines-drugogo-kvartalu-2021-roku#:~:text=(дата%20звернення%3A%2003.05.2022)) .
18. Аналіз показників діяльності недержавних пенсійних фондів. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. 2021. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/> (дата звернення: 07.05.2022).
19. Черненко К.П. Проблеми та перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. Економічна наука. 2015. №10. С. 45-48.
20. Сенік І.В. Соціальний захист населення України у 2020р. Державна служба статистики. Статистичний збірник. Київ. 2021. С. 21-40.
21. Надточій Б., Яценко В. Пенсійне забезпечення в Україні: історичний аспект. 2000. Ст. 102–132.
22. Шумило М.М. Сучасний стан та перспективи розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні. Вісник НАН України №2. 2007. URL: http://www.visnyk-nanu.org.ua/sites/default/files/files/Visn%202017/2/Visn_2-2017%2B13_Shumilo.pdf (дата звернення: 08.05.2022).
23. Бояр Д.С. Аналіз динаміки пенсійного забезпечення в Україні. Державний університет «Житомирська політехніка». Житомир. 2020. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/230.pdf> (дата звернення: 10.05.2022).

24. Аналіз діяльності Пенсійного фонду України. 2018. URL: <https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/2019-05-16.pfu-2015-2018.pdf>
25. Основні результати роботи Пенсійного фонду України у 2019 році. Звіт за 2019 рік. Київ. 2019. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit_2019/zvit-2019-pfu-2.pdf (дата звернення: 12.05.2022).
26. Надходження ЄСВ у Пенсійний фонд за 2021 рік. Фінанси та економіка. Finbalance. Київ. 2022. URL: <https://finbalance.com.ua/news/nadkhodzhennya-sv-u-pensiyuniy-fond-za-2021-rik---na-91-mlrd-hrn-menshi-nizh-planuvalosya> (дата звернення: 12.05.2022).
27. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: оцінка та рекомендації. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». Київ. 2019. URL: http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/07/Voluntary_Private_Pensions_in_Ukraine-Assessment_jul2019_ua.pdf (дата звернення: 15.05.2022).
28. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.03.2021. Київ. 2021. URL: <https://www.nssmc.gov.ua> (дата звернення: 15.05.2022).
29. Даценко В.В. Удосконалення системи пенсійного забезпечення в Україні. Електронний журнал «Ефективна економіка». 2019. № 975. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=998> (дата звернення: 15.05.2022).
30. Коваль О.П. Реформування солідарної пенсійної системи України. Аналіт. доп. Київ. 2020. 28 с.
31. Татрин Н.Б. Недержавні пенсійні фонди: модернізація, тенденції та проблеми розвитку в Україні. Економіка та держава №5. 2021. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/5_2021/16.pdf (дата звернення: 18.05.2022).

